

ارزیابی و برآورد ظرفیت‌های صادرات کالایی ایران به کشور آفریقای جنوبی

میرعبداله حسینی

(عضو هیات علمی موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی)

hosseini_mir@yahoo.com

وحید بزرگی

(عضو هیات علمی موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی)

ybozorgi@yahoo.com

پتانسل تجاری / ظرفیت‌های صادرات کالایی / ایران / آفریقای جنوبی

مقدمه

آفریقای جنوبی به دلایل زیادی از جمله دارا بودن منابع طبیعی غنی، کارخانه‌های صنعتی بزرگ، امکانات تجاری گسترده، موقعیت جغرافیایی - استراتژیک برتر در جنوب قاره آفریقا، برخورداری از شبکه حمل‌ونقل داخلی و بین‌المللی مجهز برای سالیان متمادی مورد توجه قدرت‌های اقتصادی در جهان بوده است.

با هدف توسعه صادرات غیرنفتی، بازاریابی و نفوذ به بازارهای دور و نزدیک از مهم‌ترین مراحل به شمار می‌رود. شناخت بازار کشورها نیز مستلزم پژوهش گسترده‌ای پیرامون ابعاد و عناصر متعدد آن است. نظر به ناشناخته ماندن کشور آفریقای جنوبی برای فعالین اقتصادی و بازرگانی ایران و با توجه به این‌که ایجاد هرگونه روابط خصوصاً مناسبات و همکاری‌های اقتصادی و تجاری مستلزم داشتن اطلاعات اولیه از این کشور است.

مقاله حاضر با هدف ارزیابی ظرفیت‌های صادرات کالایی

چکیده

مقاله حاضر با هدف ارزیابی ظرفیت‌های صادرات کالایی ایران به آفریقای جنوبی با استفاده از شاخص‌های برآورد پتانسیل تجاری، مزیت نسبی و شاخص کسینوس تدوین شده است. براساس نتایج تحقیق آفریقای جنوبی با شاخص کسینوس ۰/۶۸ و ۰/۷۶ در واردات و صادرات از /به ایران رتبه اول را در میان تمامی کشورهای قاره آفریقا دارا است. بر اساس معیار پتانسیل معمولی صادرات کالایی، این کشور با رقم ۲۱۴۱/۹ میلیون دلار در سال در طی دوره مذکور مقام اول را در واردات از ایران در قاره آفریقا به دست آورده است، درحالی‌که، با ۰/۵۸ درصد استفاده شده از پتانسیل معمولی صادراتی ایران به آفریقای جنوبی، استفاده مطلوبی از آن پتانسیل صادراتی به‌عمل نیامده است.

ایران به آفریقای جنوبی با استفاده از شاخص‌های برآورد پتانسیل تجاری، مزیت نسبی و شاخص کسینوس طی دوره زمانی ۲۰۰۵ - ۲۰۰۱ تدوین شده است.

در واقع، مقاله حاضر تلاش دارد به بخشی از سؤالات مربوط به تجارت با آفریقای جنوبی پاسخ دهد. از جمله این سؤالات عبارت است از: درجه اکمال تجاری آفریقای جنوبی با ایران چه میزان است؟ ظرفیت صادراتی ایران به این کشور چه میزان است و چه میزان از آن تحقق یافته است؟ ایران در صادرات چه کالاهایی به آفریقای جنوبی ظرفیت صادراتی دارد؟ مقاله حاضر در ادامه مقدمه شامل روش مطالعه، مطالعه اقتصاد و تجارت آفریقای جنوبی، بررسی سیاست‌ها و برنامه‌های ایران در توسعه تجارت با آفریقای جنوبی و ارزیابی عملکرد آن، نقش بازیگران اصلی در عرصه اقتصاد و تجارت آفریقای جنوبی، برآورد اکمال تجاری ایران و آفریقای جنوبی، مطالعه الگوی صادراتی و تحلیل مزیت‌های نسبی آفریقای جنوبی، مطالعه تطبیقی پتانسیل صادراتی ایران به آفریقای جنوبی در مقایسه با سایر کشورها، پتانسیل صادراتی کالایی ایران به آفریقای جنوبی و جمع‌بندی و پیشنهادها است. مجموعه داده‌های آماری برای محاسبه شاخص‌ها در این مقاله از لوح فشرده PC-TAS متعلق به مرکز تجارت بین‌المللی، IMF، UNDP، UNCTAD و WB از جدیدترین آمارهای منتشره به دست آمده است.

۱. چارچوب پژوهش و روش مطالعه

در هر نوع همکاری تجاری دوجانبه کشورها، الزامی به داشتن افق ترتیبات اقتصادی منطقه‌ای نیست و تصور این که ایران با کشورهای آفریقا ترتیبات تجاری منطقه‌ای تشکیل دهد، وجود ندارد. اما همین اندازه که همکاری تجاری ایران و کشورهای مذکور یک همکاری برد-برد باشد، مستلزم ارائه دلایل و طرح مباحث نظری است. با این ملاحظات، مولفه‌ها و پیش‌زمینه‌های عمده همگرایی منطقه‌ای عبارتند از جغرافیا، اندازه اقتصاد، عزم و اراده سیاسی و مشترکات فرهنگی. از میان انگیزه‌های غیراقتصادی همگرایی منطقه‌ای نیز می‌توان به ثبات و امنیت منطقه‌ای، انگیزه تثبیت اصلاحات و افزایش قدرت

چانه‌زنی اشاره کرد.

پتانسیل تجاری میزان تجارتی است که کشورها به‌طور بالقوه می‌توانند با توجه به عوامل تعیین‌کننده جریان تجارت با یکدیگر داشته باشند. برای تعیین پتانسیل تجاری بین کشورها روش‌های متعددی وجود دارد. اکثر این روش‌ها در مواردی که کشورهای موردنظر در ابتدا هیچ‌گونه سیاست تجاری هماهنگی اتخاذ نکرده و روابط تجاری نازلی دارند، مناسب هستند. مجموعه روش‌های برآورد پتانسیل تجاری را می‌توان در سه گروه: الف- روش برآورد ساده پتانسیل تجاری؛ ب- روش برآورد پتانسیل تجاری با استفاده از آزمون مشابهت از جمله شاخص کسینوس [۱]؛ و پ- روش برآورد پتانسیل تجاری با استفاده از مدل جاذبه دسته‌بندی نمود.

در این راستا، اولین گام در تعیین میزان اثربخشی موافقت‌نامه تجاری تعیین پتانسیل تجاری میان کشورهاست. در پژوهش‌های تجربی، شاخص‌ها و روش‌های استفاده شده که اساساً امکان تجارت بالقوه را نشان می‌دهند از جمله در مطالعات تجربی لاین‌من، فینگر- کرینین، درایسدل، والر اس [۲] و... مشاهده می‌شوند. اساس این مطالعات، استفاده از شاخص‌های ساده ریاضی است که متکی بر طبقه‌بندی کالایی برحسب ارزش صادرات و واردات جفت کشورها می‌باشد، حال آن که برخی از تکنیک‌های اقتصادسنجی نظیر مدل جاذبه به برآورد میزان تجارت بالقوه پرداخته‌اند. در این خصوص می‌توان به مطالعات آیتکن، فرانکل، استین و جین‌وی، پولاک، جاکانب، کوواسس و اوسلی، و کریستی [۳] اشاره نمود. هر دو دسته روش‌های فوق می‌تواند جوابگوی پرسش‌های اصلی تحقیق حاضر باشند.

۱-۱. معیار کسینوس

اکثر اقتصاددانان معتقدند حجم تجارت بین دو کشور زمانی افزایش می‌یابد که درجه اکمال تجاری بین آن‌ها افزایش یابد. یعنی ساختار صادرات یک کشور با ساختار واردات کشور دیگر مشابه باشد، اما درجه اکمال تجاری بالا دلیل کافی برای برقراری روابط تجارت بالا بین دو کشور نیست، بلکه عوامل دیگری نظیر تشابه مطلوبیت، نزدیکی جغرافیایی، مسائل سیاسی

و ... در توسعه روابط تجاری مؤثر است. (Baldwin, 1997)

در مطالعات تجربی برآورد شدت تجارت (صادرات و واردات) بین کشورها از روش‌های مختلفی استفاده می‌شود که محاسبه کسینوس زاویه بین دو بردار صادرات کشور i و واردات کشور j یکی از آنها است. معیار کسینوس اولین بار توسط آلن به شکل زیر تعریف شد (Allen, 1970):

$$Cos_{ij} = \frac{e_i \cdot m_j}{[e_i][m_j]} \Rightarrow Cos_{ij} = \frac{\sum E_{ik} M_{jk}}{\sqrt{\sum E_{ik}^2 \sum M_{jk}^2}} \quad k=1,2,3,\dots,n-1,n$$

E_{ik} = صادرات کشور i از کالای k به جهان و M_{jk} = واردات کشور j از کالای k از جهان. در این رابطه i و j به ترتیب مربوط به کشور صادرکننده، کشور واردکننده و گروه کالا است. X_{ijk} جریان تجاری کالای k از کشور i به کشور j است. اگر تمام واردکننده‌های کالای k از کشور i را با هم در نظر بگیریم، $E_{ij} = \sum_{i \neq j} X_{ijk}$ است که کل صادرات کشور i به جهان است و اگر تمام صادرکنندگان کالای k به کشور j را در نظر بگیریم، $M_{ij} = \sum_{i \neq j} X_{ijk}$ است که بیانگر کل واردات کشور j از جهان در کالای k است. بردار صادرات کشور، ترکیبی از n قلم کالا است: $E_{ik} : (k = 1, 2, 3, \dots, n-1, n)$ که با حرف e_i نشان داده می‌شود.

به همین ترتیب m_j نیز بردار واردات کشور j با n قلم کالا $M_{jk} : (k = 1, 2, 3, \dots, n-1, n)$ است.

با تعیین زاویه دو بردار در فضای کالای n بعدی می‌توان این دو بردار را با هم مقایسه نمود. زاویه کوچک نشان می‌دهد که ترکیب کالای صادرات کشور i (برای تمام مقاصد یا جهان) شبیه به ترکیب کالای واردات کشور j (از تمام مبادی یا جهان) است و زاویه بزرگ نشان می‌دهد که ساختار صادرات کشور i و ساختار واردات کشور j غیرمشابه است (یعنی قابلیت انطباق ندارند). بزرگی زاویه بین این دو بردار بر حسب کسینوس اندازه‌گیری می‌شود (Lineman, 1988).

با توجه به فرمول فوق اگر ترکیب کالای صادرات کشور i با واردات کشور j یکسان باشد، درجه تکمیل کامل را نشان

می‌دهد، یعنی الگوهای کالایی کشور صادرکننده و واردکننده دقیقاً شبیه به هم است. اگر برای تمام k ها، E_{jk} یا M_{jk} یا هر دو صفر باشد، واضح است که تجارت از i به j ممکن نیست و بردارهای e_i و m_j بر هم عمودند و به این ترتیب $Cos_{ij} = 0$ است و درجه تکمیل تجاری وجود ندارد.

معیار تشابه (کسینوس) تنها شدت مشابهت جریان تجاری متقابل مورد انتظار را از کشور صادرکننده نام به کشور واردکننده نام ارائه می‌دهد و درباره تشخیص پتانسیل واقعی چیزی نمی‌گوید. به عبارت دیگر ممکن است تجارت دو کشور کاملاً مشابه هم باشند، در حالی که معلوم نیست آنها واقعاً با یکدیگر تجارت کرده باشند.

۲-۱. شاخص مزیت نسبی آشکار شده به عنوان معیار انتخابی تشابه صادراتی

عوامل تعیین کننده صادرات یک کشور از عوامل تعیین کننده در تجارت جهانی آن کالا پیروی می‌کند. از این رو، اگر سهم نسبی صادرات یک کالا از کل صادرات کشور مورد نظر بر حسب اهمیت نسبی آن کالا در تجارت جهانی تحقق یافته باشد، مزیت نسبی آشکار شده معادل یک است. مقادیر بیشتر و کمتر از یک مبین بخش‌هایی است که سهم نسبی بیشتر یا کمتری از صادرات کشور مورد نظر را در مقایسه با سهم نسبی آن بخش در تجارت جهانی دارد. البته مزیت نسبی هر کشور در صادرات کالاهای مختلف اطلاعات مفیدی در مورد تعداد و تنوع محصولات با مزیت نسبی هر کشور، رقابت یا عدم رقابت کشورها برای صدور کالا را نشان می‌دهد.

چهل سال پیش بالاسا (۱۹۶۵) [۴] مقاله‌ای با استفاده از محاسبه مزیت نسبی آشکار شده [۵] به چاپ رسانید. از آن موقع به بعد این معیار در پژوهش‌های مختلفی از جمله بانک جهانی (۱۹۹۴) [۶] و سازمان توسعه صنعتی ملل متحد (۱۹۸۶) [۷] و انتشارات کاربردی از جمله آکینو (۱۹۸۱) [۸] و کرفت و توماس (۱۹۸۶) [۹] به کار گرفته شد و به عنوان معیار تخصصی تجارت بین‌المللی تلقی می‌شود [۱۰]. البته به کارگیری هر شاخص مزیت نسبی تحت تأثیر محدودیت‌ها و امکانات پیش آمده در

فرایند تحقیق می‌باشد.

جنوبی‌ترین نقطه آفریقا واقع شده است. این کشور از شمال غرب با نامیبیا، از شمال با بوتسوانا و زیمبابوه، از شمال شرق با موزامبیک و از شرق با سوازیلند همسایه است و کشور لسوتو در داخل این کشور محصور است. این کشور ۲/۹۵ هزار کیلومتر ساحل دارد. از نظر طبیعی، این کشور از چهار بخش عمده‌ی جلگه باریک ساحلی، سرزمین تپه ماهوری (که بین این جلگه و ارتفاعات واقع شده است)، منطقه کوهستانی و فلات داخلی (حدود دو سوم وسعت کشور) تشکیل شده است. مرکز اداری این کشور پرتوریا، مرکز قانون‌گذاری این کشور کیپ‌تاون، مرکز قضایی آن بلومفونتنین و مرکز تجاری آن ژوهانسبورگ است.

از نظر ترکیب جمعیت، به ترتیب سیاه‌پوستان، سفیدپوستان، رنگین‌پوستان و آسیایی‌الاصولها بزرگ‌ترین گروه‌های جمعیتی آفریقای جنوبی را تشکیل می‌دهند. بخش بزرگ و در حال رشد جمعیت این کشور جوانان هستند و بعد از برقراری حکومت سیاه‌پوستان در آفریقای جنوبی، جریان مهاجرت از سایر کشورهای آفریقای جنوبی به این کشور برای یافتن شغل جدید شتاب گرفته است. اکثریت جمعیت آفریقای جنوبی، مسیحی است و در بین رنگین‌پوستان و آسیایی‌ها تعداد زیادی مسلمان عمدتاً از شبه قاره هند هستند. درصد بالایی از جامعه مسلمانان آفریقای جنوبی را افراد تحصیل‌کرده، حقوقدان و بازرگان تشکیل می‌دهند و جامعه مسلمانان از موقعیت مناسب اقتصادی-اجتماعی برخوردارند.

این قسمت از مقاله، با هدف مطالعه شاخص‌های ارزیابی اقتصادی-بازرگانی آفریقای جنوبی و ارزیابی جایگاه آن در اقتصاد قاره آفریقا و جهان تدوین شده است. این شاخص‌ها، در واقع مجموعه شاخص‌ها و متغیرهای اقتصادی ساده و ترکیبی است که موقعیت و جایگاه کشور آفریقای جنوبی را در جهان نشان می‌دهد.

در انتخاب شاخص‌های ارزیابی اقتصادی مجموعه ویژگی‌هایی به شرح زیر مدنظر قرار گرفته است: اول این که تا حد ممکن کلان و کلی‌نگر باشند نه خرد و جزئی‌نگر؛ دوم این که این شاخص‌ها بین‌المللی باشند تا امکان مقایسه و مطالعه تطبیقی فراهم گردد؛ سوم این که در سطح کشوری در دسترس یا قابل

مزیت نسبی آشکار شده اقلام کالاهای صادراتی کشور زارائه شده توسط بالاسا، ارزش بیشتر از یک نشانگر وجود مزیت نسبی صادراتی کشور ز در مورد صادرات کالای i می‌باشد. اکنون اگر برای تمامی کالاهای دو یا چند کشوری که می‌خواهیم امکان تجارت بین آن‌ها را بررسی نمائیم مزیت نسبی محاسبه شود، آنگاه هرچه تعداد کالاهای مشابه که هر دو کشور در آن دارای مزیت نسبی بیشتر از یک باشند کمتر باشد، امکان تجارت بین آن دو افزایش می‌یابد.

۳-۱. برآورد ساده پتانسیل تجاری

روش بر آورده ساده پتانسیل صادرات کشور A به کشور B به این ترتیب است که واردات اقلام یا گروه‌های کالایی کشور B به تفکیک طبقه‌بندی کالایی که میزان آن بیش از رقمی مفروض باشد را در نظر می‌گیرند و در مقابل کل صادرات کشور A از همان کالاها به کشورهای جهان را در نظر می‌گیرد. به این ترتیب دو ستون در مقابل هر ردیف کالایی به وجود خواهد آمد که یکی مربوط به واردات کشور B از آن کالاها از جهان و دیگری صادرات کشور A از آن کالاها به جهان می‌باشد. در مقابل دو ستون (یکی ستون کل واردات کشور B از هر شماره تعرفه و دیگری کل صادرات کشور A از هر شماره تعرفه)، ستون سومی تشکیل می‌شود که در واقع حداقل ردیف‌های دو ستون قبلی خواهد بود. اگر به این ترتیب عمل شود، حداکثر پتانسیل برای صادرات کشور A به کشور B، تعیین خواهد شد. با توجه به این که معمولاً "شرایط طوری است که تنها از ۲۰ الی ۳۰ درصد حداکثر پتانسیل استفاده می‌شود، پتانسیل معمولی صادرات کشور A به کشور B، حدود ۲۰ الی ۳۰ درصد حداقل m و n میلیون دلار خواهد شد و این ارقام همان ارقامی است که در واقع مبین برآورد ساده از پتانسیل صادرات کشور A به کشور B می‌باشد [۱۱].

۲. مطالعه اقتصاد و تجارت آفریقای جنوبی

آفریقای جنوبی با ۱/۲۲۸ میلیون کیلومتر مربع وسعت در

محاسبه باشند؛ چهارم این که در موارد مجادله‌انگیز (نظیر اندازه جمعیت و رشد آن) برای انتخاب شاخصهای ارزیابی اقتصادی اعم از متغیرهای مقیاس، وضعیت و روند، در قالب سایر شاخصهای مرتبط انعکاس یافته باشند.

شاخص‌های اقتصادی از سه دسته شاخص: شاخص‌های محیط اقتصادی (از جمله ۱- شاخص آزادی اقتصادی و ۲- شاخص توسعه انسانی)، متغیرهای واقعی اقتصاد (از جمله ۲- تولید ناخالص داخلی (GDP) براساس PPP، ۲- تولید ناخالص داخلی سرانه براساس PPP، ۳- نسبت تشکیل سرمایه ناخالص به GDP و ۴- سهم ارزش افزوده صنایع کارخانه‌ای از

GDP) و متغیرهای بخش خارجی (تجاری) اقتصاد (نظیر ۱- سهم تجارت خارجی از کل تجارت جهانی، ۲- شاخص باز بودن اقتصاد (سهم مجموع تجارت خارجی از تولید ناخالص داخلی)، ۳- سهم صادرات کارخانه‌ای به کل صادرات، ۴- نسبت سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به کل آن در جهان) تشکیل می‌شوند. این شاخص‌ها به ترتیب در جداول (۱ الی ۷) نشان داده شده‌اند:

۱-۲. شاخص‌های محیط اقتصادی

جدول ۱- مطالعه تطبیقی روندهای جمعیتی آفریقای جنوبی در مقاطع ۱۹۷۵، ۲۰۰۴ و برآورد ۲۰۲۰

شرح	وسعت (هزار کیلومتر مربع)	جمعیت (میلیون نفر)				نرخ رشد جمعیت (%)
		۱۹۷۵	۲۰۰۴	۲۰۰۷	۲۰۲۰	
جهان	۱۳۶۰۲۶/۲	۴۰۷۳/۷	۶۳۸۹/۲	۶۶۷۱	۷۶۷۴	۱/۲
ایران	۱۶۴۸/۲	۳۳/۳	۶۸/۸	۷۲/۴	۸۳/۷	۱/۳
آفریقای جنوبی	۱۲۲۱	۲۵/۹	۴۷/۲	۴۹/۲	۵۲/۷	۰/۷

Source: UNDP, Human Development Report 2006-2009, UNCTAD, Human Development Indicators, 2006-2009

جدول ۲- مطالعه تطبیقی شاخص توسعه انسانی آفریقای جنوبی و اجزای آن با ایران و جهان

تفاوت رتبه HDI و رتبه GDP سرانه	GDP سرانه PPP به دلار	نرخ باسوادی بزرگسالان درصد	امید به زندگی سال	شاخص توسعه انسانی		شرح
				رتبه	ارزش عددی	
..	۸۸۳۳	..	۶۷/۳	۰/۷۴۱	..	جهان
...	۹۹۷۲	۸۳/۹	۶۷/۵	۰/۷۵۳	...	۲۰۰۷
-۲۴	۷۵۲۵	۷۷	۷۰/۷	۰/۷۴۶	۹۶	ایران
-۱۷	۱۰۹۵۵	۸۲/۳	۷۱/۲	۰/۷۸۲	۸۸	۲۰۰۷
-۶۶	۱۱۱۹۲	۸۲/۴	۴۷	۰/۶۵۳	۱۲۱	آفریقای جنوبی
-۵۱	۹۷۵۷	۸۸/۰	۵۱/۵	۰/۶۸۳	۱۲۹	۲۰۰۷

Source: UNDP, Human Development Report 2006-2009, Human Development Indicators, 2006-2009.

جدول ۳- شاخص آزادی اقتصادی (IEF) و نماگرهای آن برای ایران و آفریقای جنوبی در سال ۲۰۰۷

شرح	شاخص آزادی اقتصادی		تنظیم مقررات	تجارت	بودجه	دخالت دولت	سیاست پولی	سرمایه‌گذاری خارجی	تامین مالی	حقوق مالکیت	بازار سیاه	بازار کار
	رتبه	ارزش عددی										
ایران	۴۳/۱	۱۵۰	۵۴/۹	۵۰/۴	۸۴/۸	۵۹/۸	۶۱/۳	۱۰	۱۰	۱۰	۲۹	۶۱/۲
آفریقای جنوبی	۶۴/۱	۵۲	۷۰/۸	۶۸/۸	۷۹/۸	۷۹/۳	۷۸/۸	۵۰	۶۰	۵۰	۴۵	۵۸/۵

Source: <http://www.heritage.org/research/features/index/downloads.cfm>

۲-۲. متغیرهای واقعی اقتصاد

جدول ۴ - مطالعه تطبیقی عملکرد اقتصادی آفریقای جنوبی و اجزای آن با ایران و جهان

معیار نابرابری	نرخ رشد سالانه %CPI		بالاترین GDP سرانه		نرخ رشد سالانه %		GDP سرانه	GDP		شرح	
	۲۰۰۴-۲۰۰۶	۱۹۹۰-۲۰۰۴	سال	PPP\$	۱۹۹۰-۲۰۰۴	۱۹۷۵-۲۰۰۴		US\$	PPP\$b		US\$b
...	۱/۴	۱/۴	۶۵۸۸	۵۵۹۷۰/۳	۴۰۸۵۰	۲۰۰۴	جهان
...	۱/۶	۱/۶	۸۲۵۷	۶۴۹۱۰	۵۴۵۸۴	۲۰۰۷	
...	۱۴/۸	۲۲	۱۹۷۶	۸۶۷۹	۲/۳	-۰/۱	۲۴۳۹	۵۰۴/۲	۱۶۳/۴	۲۰۰۴	ایران
۳۸/۳	۱۷/۲	۲۱/۱	۲۰۰۷	۱۰۹۵۵	...	۲/۵	۴۰۲۸	۷۷۸	۲۸۶	۲۰۰۷	
...	۱/۴	۷/۷	۱۹۸۱	۱۲۰۳۸	۰/۶	-۰/۵	۴۶۷۵	۵۰۹/۳	۲۱۲/۸	۲۰۰۴	آفریقای جنوبی
۵۷/۸	۷/۱	۷	۲۰۰۷	۹۷۵۷	...	۱	۵۹۱۴	۴۶۷	۲۸۳	۲۰۰۷	

Source: UNDP, Human Development Report 2006, Human Development Indicators, 2006, pp: ۳۳۱-۳۳۴

جدول ۵- مطالعه تطبیقی تولید ناخالص داخلی آفریقای جنوبی (بر حسب نوع هزینه و فعالیت‌ها)

با ایران و جهان

شرح	ترکیب تقاضای کل GDP بر حسب هزینه‌ها				ترکیب عرضه کل GDP بر حسب فعالیت‌ها			
	تشکیل سرمایه ناخالص	صادرات	واردات	کشاورزی	صنعت		خدمات	
					مصرف نهایی خانوارها	دولت		ساخته شده
جهان	۲۳.۷	۲۰.۰	۲۰.۲	۵.۵	۳۳.۱	۲۲.۲	۶۱.۴	
	۲۲.۹	۲۱.۷	۲۱.۴	۴.۳	۳۰.۷	۲۰.۶	۶۵.۰	
	۲۲.۴	۲۵.۲	۲۵.۱	۳.۷	۲۹.۱	۱۹.۳	۶۷.۲	
	۲۲.۶	۳۰.۸	۳۰.۳	۳.۹	۲۹.۱	۱۸	۶۷.۰	
اقتصادهای	۲۳	۱۸	۱۹	۳	۳۱	۲۱	۶۳	

خدمات	تولید عرضه کل GDP بر حسب فعالیت‌ها			تولید تقاضای کل GDP بر حسب هزینه‌ها					شرح	
	صنعت		کشاورزی	واردات	صادرات	تشکیل سرمایه ناخالص	مصرف نهایی			
	ساخته شده	کل					خانوارها	دولت		
۶۷	۱۹	۲۸	۲	۱۹	۱۹	۲۱	۶۰	۱۷	۱۹۹۵	توسعه یافته
۷۰	۱۸	۲۶	۲	۲۲	۲۲	۲۲	۶۲	۱۷	۲۰۰۰	
۷۲.۹	۱۶.۱	۲۵.۵	۱.۶	۲۷.۵	۲۶.۰	۲۱.۰	۶۲.۳	۱۸.۴	۲۰۰۶	
۴۷	۱۸	۳۳	۱۴	۲۴	۲۵	۲۵	۶۰	۱۴	۱۹۹۰	اقتصادهای در حال توسعه
۴۷	۱۷	۳۳	۱۲	۲۹	۲۸	۲۸	۵۹	۱۳	۱۹۹۵	
۴۸	۱۵	۳۴	۱۰	۳۱	۳۴	۲۴	۵۹	۱۴	۲۰۰۰	
۵۰.۸	۲۳.۶	۳۸.۹	۱۰.۳	۳۸.۵	۴۴.۱	۲۷.۴	۵۳.۰	۱۳.۹	۲۰۰۶	
۵۳	۱۰	۲۸	۱۷	۲۷	۱۵	۳۵	۵۷	۱۲	۱۹۹۰	ایران
۴۷	۱۲	۳۴	۱۸	۱۳	۲۱	۳۱	۴۶	۱۶	۱۹۹۵	
۴۹	۱۳	۳۶	۱۳	۱۷	۲۲	۳۵	۴۷	۱۴	۲۰۰۰	
۴۷.۵	۱۱.۰	۴۱.۶	۱۰.۹	۲۲.۷	۳۳.۵	۲۷.۹	۴۵.۹	۱۱.۷	۲۰۰۶	
۵۰	۲۱	۳۶	۴	۱۹	۲۵	۱۷	۶۳	۲۰	۱۹۹۰	آفریقای جنوبی
۵۶	۱۹	۳۲	۴	۲۲	۲۳	۱۸	۶۳	۱۸	۱۹۹۵	
۵۹	۱۷	۲۹	۳	۲۵	۲۸	۱۶	۶۳	۱۸	۲۰۰۰	
۶۵.۸	۱۹.۰	۳۱.۰	۳.۲	۳۱.۱	۲۸.۴	۱۸.۸	۶۳.۷	۲۰.۲	۲۰۰۶	

Sources: UNCTAD, Handbook of Statistics, 2005-2008, pp: 335-۴۲۵, New York and Geneva

۲-۳. متغیرهای بخش خارجی (تجاری) اقتصاد

جدول ۶- اندازه تجارت آفریقای جنوبی و ایران طی مقاطع زمانی مختلف ۲۰۰۷-۱۹۸۰

صادرات						شرح	
۲۰۰۷	۲۰۰۶	۲۰۰۵	۲۰۰۰	۱۹۹۰	۱۹۸۰		
۱۳۸۳۳	۱۲۰۸۸	۱۰۴۷۵	۶۴۵۶	۳۴۸۰	۲۰۳۲	ارزش	جهان
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	سهم	
۷۸	۶۳	۶۰	۲۸	۱۹	۱۲	ارزش	ایران
۰/۵۶	۰/۵۲	۰/۵۷	۰/۴۳	۰/۵۵	۰/۵۹	سهم	
۷۰	۵۸	۵۲	۳۰	۲۴	۲۶	ارزش	آفریقای جنوبی
۰/۵۱	۰/۴۸	۰/۵۰	۰/۴۶	۰/۶۹	۱/۲۸	سهم	
واردات						شرح	
۲۰۰۷	۲۰۰۶	۲۰۰۵	۲۰۰۰	۱۹۹۰	۱۹۸۰		

۱۴۰۵۷	۱۲۳۳۸	۱۰۷۷۶	۶۶۵۴	۳۵۹۰	۲۰۷۴	ارزش	جهان
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	سهم	
۴۳	۴۷	۴۱	۱۵	۱۸	۱۳	ارزش	ایران
۰/۳۱	۰/۳۸	۰/۳۸	۰/۲۳	۰/۵۰	۰/۶۳	سهم	
۸۲	۷۷	۶۲	۳۰	۱۸	۲۰	ارزش	آفریقای جنوبی
۰/۵۸	۰/۶۲	۰/۵۸	۰/۴۵	۰/۵۰	۰/۹۶	سهم	

Sources: UNCTAD, Handbook of Statistics, 2008, pp: 2-13, New York and Geneva

جدول ۷- مطالعه تطبیقی ساختار تجاری دو کشور ایران و آفریقای جنوبی طی ۲۰۰۶-۱۹۹۰

آفریقای جنوبی						ایران				شرح	
واردات			صادرات			واردات		صادرات			
۲۰۰۶	۲۰۰۰	۱۹۹۵	۲۰۰۶	۲۰۰۰	۱۹۹۵	۲۰۰۰	۱۹۹۵	۲۰۰۶	۲۰۰۰		۱۹۹۵
۶۹/۲	۲۶/۸	۲۶/۷	۵۳/۲	۳۰/۲	۲۸/۲	۱۳/۶	۱۳/۹	۶۳/۲	۲۸/۳	۱۸/۴	ارزش کل (میلیارد دلار)
۳/۴	۴/۷	۶/۷	۷/۱	۷/۴	۷/۹	۱۹/۰	۲۰/۹	۴/۳	۲/۹	۳/۶	% مواد غذایی
۱/۰	۱/۵	۲/۳	۲/۳	۳/۳	۴/۴	۲/۶	۲/۴	۰/۳	۰/۴	۱/۰	% مواد خام کشاورزی
۱۸/۳	۱۴/۳	۸/۳	۹/۵	۸/۸	۸/۹	۲/۳	۱/۸	۸۳/۳	۸۸/۹	۸۵/۸	% مواد سوختی
۴/۶	۴/۴	۳/۵	۳۳/۶	۱۵/۲	۱۶/۹	۲/۵	۵/۱	۲/۴	۰/۸	۰/۶	% مواد فلزی و معدنی
۶۴	۶۵/۹	۴۶/۷	۴۷/۵	۴۰/۵	۳۴/۶	۷۳/۹	۶۹/۸	۹/۷	۷/۱	۹/۱	% کالاهای ساخته شده
۸/۹	۱۱/۶	۱۲/۴	۷/۵	۶/۸	۷/۰	۱۴/۵	۱۳/۳	۳/۲	۱/۲	۱/۹	(% تولیدات شیمیایی)
۳۷/۸	۳۶/۴	۴۴/۹	۲۱/۵	۱۵/۱	۸/۸	۳۵/۵	۳۵/۶	۱/۲	۰/۵	۰/۳	(% ماشین آلات حمل و نقل)
۱۷/۳	۱۷/۹	۱۹/۴	۱۸/۵	۱۸/۶	۱۸/۸	۲۳/۹	۲۰/۹	۵/۳	۵/۴	۶/۹	(% سایر کالاهای ساخته شده)

Sources: UNCTAD, Handbook of Statistics, 2008, pp: 122-144, New York and Geneva

ممتازی در قاره آفریقا دارد. مجموعه امکانات و توانمندی‌های فوق‌زمینه همکاری اقتصادی و گسترش روابط تجاری این کشور را با ایران می‌تواند فراهم نماید [۱۲].

با توجه به مشابهت اقتصادی ایران از نظر اندازه GDP و اندازه تجارت با آفریقای جنوبی انتظار می‌رود مناسبات اقتصادی و مبادلات تجاری دوجانبه ایران با این کشور از امکان بالقوه به مراتب بیشتری نسبت به دیگر کشورهای قاره آفریقا برخوردار باشد؛ و نتایج مطالعات نشان می‌دهد که امکان توسعه تجارت میان اقتصادهای با GDP سرانه مشابه‌تر بیشتر است. بر این

بر اساس اطلاعات ارائه شده در جداول (۱) تا (۷) در خصوص هر سه دسته شاخصهای اقتصادی برای آفریقای جنوبی از جمله شاخص‌ها و متغیرهای توسعه اقتصاد و تجارت شامل شاخص آزادی اقتصادی، شاخص توسعه انسانی، تولید ناخالص داخلی (GDP) براساس PPP و سرانه آن، نسبت تشکیل سرمایه ناخالص به GDP، سهم ارزش افزوده صنایع کارخانه‌ای از GDP، سهم تجارت خارجی از کل تجارت جهانی، شاخص باز بودن اقتصاد (سهم مجموع تجارت خارجی از تولید ناخالص داخلی)، سهم صادرات کارخانه‌ای به کل صادرات، آفریقای جنوبی جایگاه

اساس، اختلاف کم (برابری) تولید ناخالص داخلی سرانه ایران با GDP سرانه آفریقای جنوبی زمینه توسعه مناسبات اقتصادی و مبادلات تجاری بیشتر را امکان‌پذیر می‌سازد.

۳. سیاست‌ها و برنامه‌های ایران در توسعه تجارت با آفریقای جنوبی و ارزیابی عملکرد آن

ایران و آفریقای جنوبی دو بازیگر منطقه‌ای در قاره‌های آسیا و آفریقا محسوب می‌شوند و دارای سوابق طولانی روابط با یکدیگر هستند. با پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷، با توجه به اصول و آرمانهای نظام ج.ا.ایران، هرگونه رابطه با رژیم نژادپرست آپارتاید تحریم گردید و این تحریم در ماده ۱۰ آیین‌نامه اجرایی قانون مقررات صادرات و واردات مورد تصریح قرار گرفت. با سقوط و تغییر رژیم آپارتاید در آفریقای جنوبی و آزادی نلسون ماندلا و قانونی شدن فعالیت کلیه احزاب، با صدور تصویب‌نامه‌ای مقدمات برقراری رابطه با این کشور فراهم گردید. مطالعه روابط ایران و آفریقای جنوبی در سال‌های بعد از انقلاب نشان می‌دهد که شالوده و اساس روابط در حوزه سیاسی بوده است تا اقتصادی. به طوری که علی‌رغم همه تلاش‌هایی که از سوی نهادهای پشتیبانی‌کننده تجارت برای توسعه روابط بازرگانی - اقتصادی با آفریقای جنوبی صورت گرفته، آمار مبادلات تجارت بدون نفت ایران با آفریقای جنوبی از توفیق چندانی برخوردار نبوده و در چند سال گذشته به خصوص برنامه سوم توسعه به روند منطقی رو به افزایش رسیده است. برای مثال، ارزش صادرات غیرنفتی ایران به آفریقای جنوبی از ۶/۴۶ میلیون دلار در سال ۱۳۷۹ به ۱۸/۲۳ میلیون دلار در سال ۱۳۸۴ افزایش خوبی را نشان می‌دهد که سالانه نرخ رشد ۲۳/۰۶ درصد را شاهد بوده است. جمع‌بندی سیاست‌ها و برنامه‌های ایران در توسعه تجارت با آفریقای جنوبی و ارزیابی عملکرد آن گویای آن است که :

۱. جا به جایی و نوسان شدید رتبه آفریقای جنوبی در تجارت با ایران طی سه دهه گذشته گویای آن است که موقعیت آن کشور در تجارت با ایران تثبیت نشده و جایگاه محکمی نداشته است و غالباً شرایط باثبات و پایداری موجود نبوده است. در واقع، این موضوع می‌تواند نبود برنامه‌ریزی برای توسعه هدفمند صادرات ایران با این کشور را نشان دهد.

اهم سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه تجارت ایران با کشورهای قاره آفریقا از جمله آفریقای جنوبی در شش حوزه به شرح زیر بوده است: الف- برگزاری جلسات کمیسیون‌های مشترک اقتصادی - بازرگانی، ب- انعقاد موافقت‌نامه‌های بازرگانی و ترجیحات تجاری دوجانبه، پ- قراردادهای اعتباری منعقد و در دست بررسی بانک توسعه صادرات، ت- تسهیلات پرداختی بانک توسعه صادرات به شرکت‌های فعال، ث- پوشش بیمه خطوط اعتباری توسط صندوق ضمانت صادرات، ج- برگزاری نمایشگاه‌ها با مجوز شرکت سهامی نمایشگاه‌های بین‌المللی.

۲. بیشترین حوزه فعالیت ایران - هر شش حوزه فعالیت - برای توسعه تجارت از میان کشورهای آفریقا با سودان بوده است. بعد از سودان، از حیث دامنه و گستره حوزه فعالیت‌های توسعه تجارت سازمان توسعه تجارت ایران، تونس، سنگال، آفریقای جنوبی، ساحل عاج، کنیا و جیبوتی قرار دارند.

۳. همسویی سیاست‌های توسعه تجارت ایران و موقعیت شرکای تجاری طبیعی کشورهای قاره آفریقا بسیار حایز اهمیت است. برای نمونه، کشورهایی چون مصر، الجزایر، مغرب، لیبی و اتیوپی و نیز آفریقای جنوبی با وجود آن که از زمینه‌های مبادله تجاری بالقوه بالاتری با ایران برخوردارند، از حیث دامنه و گستره حوزه فعالیت‌های توسعه تجارت سازمان توسعه تجارت ایران کمتر مورد توجه قرار گرفته و تنها به برگزاری نمایشگاه در این کشورها اکتفا شده است.

جدول ۸ - اهم سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه تجارت ایران با مهم‌ترین کشورهای قاره آفریقا در حوزه‌های

شش گانه

شرح	تعداد جلسه - وضعیت موافقت نامه			قراردادهای اعتباری			قرارداد اعتباری در دست بررسی		تسهیلات پرداخت شده		سقف پوشش بیمه		نمایشگاه‌ها		
	میزان تسهیلات	مدت تسهیلات	طرح صادرات	میزان تسهیلات	موضوع صادرات	میزان تسهیلات	کالای صادراتی	میزان تسهیلات	کوتاه مدت	بلند مدت	عنوان	شهر	تاریخ	شرکت	
سودان	۸-ب *	میان مدت	احداث تصفیه خانه آب جیل اولیا، صادرات واگن، تصفیه خانه آب عطیره	۷۰/۶	تجهیزات سنگین صنایع دفاع، تصفیه خانه - پمپ پارس، تجهیزات گاز، صادرات صنایع آبشیک	۶۰	محصولات فلزی و ریخته گری، قیر، پارافین، صنایع غذایی، محصولات صنعتی	۲/۸۱۸ میلیون دلار، ۵۰ میلیارد ریال	۲۰	۶۰	بیسیمین نمایشگاه بین المللی خارطوم / بین المللی بازرگانی	خارطوم	دی ۱۳۸۱ همین ۸۵	شورای بازرگانان ایران و سودان / س. ن. ب. ج. ا. ج. ا. *	
آفریقای جنوبی	۹-ج			۶/۸ میلیارد ریال	محصولات صنعتی، مصنوعات پلاستیکی ویلامین، وسایل حمل و نقل، نیروی محرمه		بین المللی ساینس ژوهانس بورگ	۸۵ مهر	ش. س. ن. ب. ج. ا. ج. ا. *		بین المللی ساینس	ژوهانس بورگ		روابط عمومی [۱۳] اتاق تهران	
مصر							تکوم جهانی آفریقا	۲۰۰۴	قاهره	قاهره	بین المللی قاهره		اردی بهشت ۸۳		

ماخذ: برگرفته و اقتباس از مدارک و مستندات سازمان توسعه تجارت ایران. (۱۳۸۵)

* وضعیت موافقتنامه‌ها در مراحل سگانه: الف) در حال مذاکره، ب) در مرحله امضا و ج) مصوب درج شده است.

** شرکت سهامی نمایشگاه‌های بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران

۴. بررسی نقش بازیگران اصلی در عرصه اقتصاد و تجارت آفریقای جنوبی

در حال حاضر سه بازیگر اصلی عرصه مناسبات اقتصادی و تجاری آفریقای جنوبی به ترتیب عبارتند از ایالات متحده آمریکا، اتحادیه اروپا و چین که این سه بازیگر هر یک به فراخور قدرت و توان اقتصادی، تجاری، صنعتی و سیاسی خود در حال ایفای نقش در این کشور می‌باشند. اگر چه در سال ۱۹۹۰ سهم چین در بازار آفریقای جنوبی با سهم دو قدرت دیگر یعنی آمریکا و اتحادیه اروپا فاصله زیادی داشت، اما تا سال ۲۰۰۴ سهم چین به

طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است. البته بخش مهمی از سرمایه‌گذاری‌ها، تجارت و بازار آفریقای جنوبی در اختیار کشورهای غربی است، اما آنچه درخور توجه و زیر ذره‌بین تحلیلگران غربی قرار دارد نرخهای رشد فزاینده و شتابان تجارت چین با آفریقای جنوبی است که هر روز اوج تازه‌ای می‌گیرد و گوی سبقت را از بسیاری از رقبای سابق در این قاره ربوده است. در سال ۲۰۰۶ چین بزرگ‌ترین کشور صادرکننده به آفریقای جنوبی بوده است (با احتساب سهم کشورهای اتحادیه اروپا به صورت جداگانه و کشوری) و پیش‌بینی می‌شود که روند رو به رشد اقتصاد و تجارت چین از یک طرف و برنامه‌های بلندمدت

این کشور برای حضور هر چه بیشتر در آفریقای جنوبی و تامین منابع مورد نیاز وارداتی خود از این کشور از طرف دیگر، طی سال‌های آینده روابط اقتصادی و تجاری چین با آفریقای جنوبی را همچنان با نرخ‌های رشد سرسام‌آور و مضاعفی مواجه سازد. چین در راستای تعقیب سیاست‌های اقتصادی و تجاری خود راهبرد جدیدی را از سال ۲۰۰۰ در پیش گرفته است که در بسط و توسعه روابط متقابل آن با آفریقای جنوبی فوق‌العاده موثر و کارساز بوده و نتایج درخور توجهی به دنبال داشته است. سیاست تجاری و راهبرد جدید چین نسبت به آفریقای جنوبی بر سه پایه اصلی استوار است که مهم‌ترین ضلع آن بر نیاز شدید و عطش روزافزون چین به منابع انرژی و سایر منابع طبیعی وارداتی برای پاسخگویی به نرخ‌های رشد اقتصادی بالای این کشور بنا شده است. دسترسی هر چه بیشتر و بهتر به بازار آفریقای جنوبی برای حجم انبوه تولید صنعتی و ارزان‌قیمت محصولات و مصنوعات چینی یکی دیگر از اضلاع اصلی قاعده سیاست تجاری این کشور در رابطه با آفریقای جنوبی محسوب می‌شود که نفوذ خزنده و گسترش روزافزون حضور فعالین اقتصادی و بنگاه‌ها و

شرکت‌های چینی در آفریقای جنوبی را به دنبال داشته است. برعهده گرفتن اجرای تعداد زیادی از پروژه‌ها و طرح‌های صنعتی و تولیدی در آفریقای جنوبی و همچنین بسط و توسعه سرمایه‌گذاری‌ها و اعطای وام‌ها و تسهیلات مالی بلندمدت و... همه و همه معطوف به کسب سهم هر چه بیشتر چین در بازار آفریقای جنوبی است که تاکنون دستاوردهای مثبت و در خورتوجهی در عرض کمتر از چند سال به دنبال آورده و نگرانی جدی رقبای این کشور را برانگیخته است. سرانجام، ضلع سوم مثلث توسعه روابط بلندمدت چین و آفریقای جنوبی مبتنی بر آمیخته‌ای از اهداف سیاسی- فرهنگی است که مصادیق رفتاری آن را می‌توان در توسعه فعالیت‌های فرهنگی، گردشگری، آموزشی، کمک‌های توسعه‌ای و حتی برقراری نظام ترجیحات تجاری یکجانبه نظیر نظام عمومی ترجیحات GSP و مشارکت در طرح‌ها و تلاش‌های مربوط به دیده بانی و حفظ صلح و ... مشاهده کرد.

جدول ۹- جایگاه بازیگران اصلی در ساختار تجارت آفریقای جنوبی (ارقام به میلیارد دلار و درصد)

شرح	جهان		اقتصادهای توسعه یافته						اقتصادهای در حال توسعه					
	۱۹۹۰	۲۰۰۴	اروپا	آمریکا	ژاپن	اروپای شرقی و CIS	آفریقا	آسیا [۱۴]	۱۹۹۰	۲۰۰۴	۱۹۹۰	۲۰۰۴		
ساختار صادرات کشور آفریقای جنوبی (ارقام به میلیارد دلار و درصد)														
آفریقای جنوبی	۳۰/۴۳	۴۵/۵۶	۲۹/۸	۳۴/۴	۸/۷	۱۱	۴/۵	۹	۰/۲	۰/۴	۱/۸	۱/۴	۱۱/۵	۱۴/۲
ساختار واردات کشور آفریقای جنوبی (ارقام به میلیارد دلار و درصد)														
آفریقای جنوبی	۲۹/۳۶	۵۱/۸۹	۴۳/۲	۴۱/۹	۱۲/۸	۹/۱	۸	۸/۹	۰/۴	۰/۲	۲/۱	۴/۲	۲۷/۴	۳۰/۲

Sources: UNCTAD, Handbook of Statistics, 2005, pp: 67-81, New York and Geneva

امکان استفاده از آن برای گسترش روابط تجاری به وجود آید [۱۵]. در مطالعات تجربی برای برآورد شدت تجارت (صادرات و واردات) بین کشورها، یکی از روش‌های مرسوم محاسبه کسینوس زاویه بین دو بردار صادرات کشور A و واردات کشور B است. در این قسمت به منظور تعیین اکمال تجاری کلی بین ایران و آفریقای جنوبی از معیار کسینوس که یکی از رایجترین

۵. مطالعه و برآورد اکمال تجاری ایران با آفریقای جنوبی

به منظور ارتقای همکاری و روابط تجاری ایران با کشور آفریقای جنوبی لازم است درجه اکمال تجاری بالقوه بین ایران و این کشور به صورت دوجانبه و متقابل (دوسویه) تعیین شود تا

روش‌های محاسبه شدت تشابه تجاری است، استفاده شده است. نتایج مطالعه در خصوص توسعه تجارت ایران و آفریقای جنوبی گویای آن است که:

۱. با وجود آن که هیچ کشوری از قاره آفریقا در گروه شدت تشابه و درجه اکمال بالقوه بالا با ایران قرار ندارد، اما در این میان، آفریقای جنوبی از بالاترین درجه اکمال تجاری با ایران در میان کشورهای قاره آفریقا برخوردار است.
۲. شاخص کسینوس زاویه بین بردار واردات ایران و بردار صادرات آفریقای جنوبی در کل دوره ۲۰۰۵-۲۰۰۱ کمتر از ۰/۸ و بیشتر از ۰/۳ - گروه کشورهای با شدت تشابه و درجه اکمال تجاری بالقوه متوسط به بالا با ایران - یعنی رقم ۰/۶۸

است. این به معنی این است که کشور فوق از توان صادراتی بالقوه بالایی به ایران برخوردار است و لذا ایران می‌تواند بخشی از نیازهای وارداتی خود را از این کشور تامین کند.

۳. شاخص کسینوس زاویه بین بردار صادرات ایران و بردار واردات آفریقای جنوبی در کل دوره مذکور کمتر از ۰/۸ و بیشتر از ۰/۳ - گروه کشورهای با شدت تشابه و درجه اکمال تجاری بالقوه متوسط به بالا با ایران - یعنی رقم ۰/۷۶ است. این به معنای وجود زمینه بالقوه صادراتی ایران به کشور فوق می‌باشد که در میان کشورهای قاره آفریقا در مقام اول قرار دارد.

جدول ۱۰ - شاخص کسینوس تجارت متقابل ایران و آفریقای جنوبی در سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۰۱ و کل دوره

شاخص کسینوس بردارهای صادرات ایران و واردات آفریقای جنوبی در سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۰۱ و کل دوره						
شرح	۲۰۰۱	۲۰۰۲	۲۰۰۳	۲۰۰۴	۲۰۰۵	کل دوره
آفریقای جنوبی	۰/۶۵۰۱۰۲	۰/۶۳۸۹۷	۰/۶۲۲۵۷۹	۰/۶۹۰۳۷۲	۰/۷۳۶۵۲۱	۰/۶۷۸۹۳۴
شاخص کسینوس بردارهای واردات ایران و صادرات آفریقای جنوبی در سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۰۱ و کل دوره						
آفریقای جنوبی	۰/۵۸۸۳۴۸	۰/۸۳۹۹۲۳	۰/۷۹۵۰۸۵	۰/۷۹۸۲۸۲	۰/۷۸۱۰۸۳	۰/۷۶۴۱۰۴

ماخذ: نتایج حاصل از تحقیق

۶. الگوی صادرات آفریقای جنوبی و تحلیل مزیت نسبی کالاهای صادراتی آن

با مطالعه فهرست کالاهای صادراتی دارای مزیت نسبی آفریقای جنوبی به همراه ارزش عددی آن بر اساس نظام هماهنگ (HS) برای سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۰۱ و متوسط دوره، می‌توان گفت که:

- طی سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۰۱، آفریقای جنوبی صادرکننده ۴۲۵۰ کالای مبادله‌ای بوده است که شامل ۵۵۰ محصول کشاورزی، ۱۲۹ ماده معدنی و ۳۵۷۱ کالای صنعتی است که به ترتیب ۱۲/۹۴، ۳/۰۴ و ۸۴/۰۲ درصد از کل کالاهای مبادله‌ای صادراتی این کشور را در بر می‌گیرد. در نگاه نخست، از حیث تعداد معلوم است که قسمت اعظم و قابل ملاحظه صادرات آفریقای جنوبی، کالاهای صنعتی است.

آفریقای جنوبی از لحاظ تعداد کالاهای صادراتی دارای مزیت نسبی آشکار شده در میان کشورهای قاره آفریقا، دارای مقام اول است. طی سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۰۱، آفریقای جنوبی صادرکننده ۹۴۹ کالای دارای مزیت نسبی بوده است که در مقایسه با کل کالاهای مبادله‌ای صادراتی، ۲۲/۳۳ درصد بوده است. بعبارت دیگر، این کشور از هر ده کالای صادراتی، در بیش از دو کالا توانسته است از مزیت نسبی صادراتی برخوردار شود.

- همچنین در میان کالاهای صادراتی، آفریقای جنوبی در ۲۹/۰۹ درصد محصولات کشاورزی، ۴۸/۸۴ درصد مواد معدنی و ۲۰/۳۳ درصد کالاهای صنعتی، دارای مزیت نسبی بوده است و در واقع وضعیت مزیت نسبی آفریقای جنوبی در گروه کالاهای معدنی بهتر از محصولات کشاورزی و نیز در محصولات کشاورزی بهتر از کالاهای صنعتی بوده است.

۷. مطالعه تطبیقی پتانسیل صادراتی ایران به آفریقای جنوبی در مقایسه با سایر کشورهای قاره آفریقا

- طی دوره ۲۰۰۱-۲۰۰۵، بیشترین اقلام کالاهای مشترک (صادراتی ایران به جهان و وارداتی آفریقای جنوبی از جهان) ۲۱۷۸ قلم کالا بوده است، حال آن که تنها در ۸۷ قلم کالا صادرات ایران به آفریقای جنوبی طی دوره مذکور صورت گرفته است. بدین ترتیب، تنها در ۳/۹۹ درصد از اقلام کالاهای مشترک فوق‌الذکر، صادرات ایران به این کشور محقق شده است و در واقع در نزدیک به ۹۶/۰۱ درصد از اقلام کالاهای مشترک صادراتی از ایران به کشور مذکور، صادراتی صورت نگرفته است.
- ارزش صادرات ایران در اقلام کالاهای مشترک صادراتی ایران و وارداتی آفریقای جنوبی در کل دوره ۲۰۰۱-۲۰۰۵ برابر با ۳۸۸۴۱/۴ میلیون دلار (معادل ۷۷۶۸/۲۸ میلیون دلار در سال) بوده است، حال آن که ارزش واردات کشور آفریقای جنوبی در آن اقلام کالاهای مشترک برای کل دوره مذکور ۱۰۵۵۴۳/۲ میلیون دلار (معادل ۲۱۱۰۸/۶۴ میلیون دلار در سال) بوده است. همین‌طور، ارزش صادرات ایران و ارزش واردات آفریقای جنوبی در اقلام کالاهای مشترک فوق‌الذکر به ترتیب از ۳۷۰۲/۳۷ و ۱۲۹۰۰/۸۱ میلیون دلار در سال ۲۰۰۱ به ۱۰۱۷۱/۶۸ و ۳۵۱۲۶/۴۰ میلیون دلار در سال ۲۰۰۵ یعنی به ترتیب سالانه با نرخ ۲۸/۷۴ و ۲۸/۴۶ درصد افزایش یافته است.
- حداکثر پتانسیل صادراتی ایران به کشور آفریقای جنوبی در کل دوره مذکور ۴۲۸۳۷/۹۵ میلیون دلار یا به طور متوسط ۸۵۶۷/۵۹ میلیون دلار در سال بوده است. با فرض تحقق یک‌چهارم رقم مذکور، احتمالاً پتانسیل معمولی صادراتی ایران به آفریقای جنوبی در کل دوره مذکور به ۱۰۷۰۹/۴۹ میلیون دلار یا به طور متوسط به ۲۱۴۱/۹۰ میلیون دلار در سال می‌رسید. بر این اساس، پتانسیل معمولی صادراتی ایران

بعلاوه، از تعداد کالاهای دارای مزیت نسبی، ۱۶۰ محصول کشاورزی (معادل ۱۶/۸۶ درصد)، ۶۳ ماده معدنی (۶/۶۴ درصد) و ۷۲۶ کالای صنعتی (معادل ۷۶/۵۰ درصد) بوده است.

- طی سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۰۵ اولین کالای صادراتی دارای بیشترین مزیت نسبی آفریقای جنوبی به سایر رودیوم (۷۱۱۰۳۹) تعلق دارد. ۱۴ کالای صادراتی که به ترتیب دارای بیشترین مزیت نسبی بوده‌اند، عبارتند از:
 ۱. سایر رودیوم (۷۱۱۰۳۹) با مزیت نسبی آشکار شده ۱۹۷/۴۶
 ۲. فروکروم دارای بیش از چهار درصد وزنی کربن (۷۲۰۲۴۱) با مزیت نسبی آشکار شده ۱۵۱/۹۶.
 ۳. سایر سنگ فلزات و کنسانتره‌های آن (۲۶۱۷۹۰) با مزیت نسبی آشکار شده ۱۰۹/۴۳.
 ۴. سنگ کبالت و کنسانتره‌های آن (۲۶۰۵۰۰) با مزیت نسبی آشکار شده ۱۰۸/۲۱.
 ۵. سایر آلیاژهای آهن (۷۲۰۲۱۹) با مزیت نسبی آشکار شده ۱۰۲/۵۴.
 ۶. آندالوزیت، سیانیت (۲۵۰۸۵۰) با مزیت نسبی آشکار شده ۹۴/۰۸.
 ۷. سایر سنگ نیوبوم، تانتال (۲۶۱۵۱۰) با مزیت نسبی آشکار شده ۹۳/۲۴.
 ۸. سنگ تیتان و کنسانتره‌های آن (۲۶۱۴۰۰) با مزیت نسبی آشکار شده ۹۳/۱۲.
 ۹. آلیاژهای آهن دارای بیش از ۲ درصد وزنی کربن (۷۲۰۲۱۱) با مزیت نسبی آشکار شده ۸۶/۲۲.
 ۱۰. فرووانادیوم (۷۲۰۲۹۲) با مزیت نسبی آشکار شده ۸۱/۹۸.
 ۱۱. سایر پالادیوم (۷۱۱۰۲۹) با مزیت نسبی آشکار شده ۷۷/۳۴.
 ۱۲. محصولات تخت نورد شده به ضخامت ۳ میلیمتری بیشتر (۷۲۰۹۱۵) با مزیت نسبی آشکار شده ۷۱/۳۹.
 ۱۳. ایریدیوم به شکل خام یا پودر (۷۱۱۰۴۱) با مزیت نسبی آشکار شده ۶۷/۴۷.
 ۱۴. سایر سنگ نیوبوم، تانتال (۲۶۱۵۹۰) با مزیت نسبی آشکار

۸. پتانسیل صادراتی کالایی ایران به آفریقای

جنوبی

براساس نتایج حاصل از پتانسیل صادراتی ایران به آفریقای

جنوبی طی سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۰۱ نتیجه می‌شود که:

- در طی دوره متوسط ارزش سالانه پتانسیل معمولی صادراتی ایران ۲۱۴۱/۹۰ میلیون دلار بوده است که تنها ۱۲/۴۷ میلیون دلار در سال تحقق یافته است. در واقع، متوسط ارزش سالانه پتانسیل معمولی صادراتی تحقق نیافته ایران به آفریقای جنوبی ۲۱۲۹/۴۳ میلیون دلار بوده است. همین طور، درصد استفاده شده از پتانسیل معمولی صادراتی ایران به کشور آفریقای جنوبی ۰/۵۸ درصد بوده است و در واقع هیچ استفاده‌ای از پتانسیل معمولی صادراتی ایران به این کشور به عمل نیامده است.

- ده قلم کالا که ایران در آن‌ها بالاترین پتانسیل صادراتی به آفریقای جنوبی را داشته و در عمل هیچ استفاده‌ای از پتانسیل معمولی صادراتی ایران به این کشور به عمل نیامده است، شامل ردیف‌های تعرفه‌ای نظام هماهنگ شش رقمی زیر بوده‌اند:

۱. روده، بادکنک و شکمبه حیوانات (۰۵۰۴۰۰) با متوسط ارزش سالانه پتانسیل معمولی ۵/۵۹ میلیون دلار (صادرات موجود صفر).

۲. سایر شیرینی، بدون کاکائو (۱۷۰۴۹۰) با متوسط ارزش سالانه پتانسیل معمولی ۴/۶۳ میلیون دلار (صادرات موجود صفر).

۳. نفت و روغن‌ها، غیرخام (۲۷۱۰۰۰) با متوسط سالانه پتانسیل معمولی ۳۶/۵۲ میلیون دلار (صادرات موجود ۱۱۸ هزار دلار)

۴. سایر وازلین، موم‌پارافین، موم نفتی با ذرات ریزمتیلور (۲۷۱۲۹۰) با متوسط سالانه پتانسیل معمولی ۵/۰۹ میلیون دلار (صادرات صفر).

۵. سایر کفش‌ها (۶۴۰۲۹۹) با متوسط ارزش سالانه پتانسیل معمولی ۵/۷۰ میلیون دلار (صادرات موجود صفر).

۶. سایر کاشی‌سرامیکی (۶۹۰۸۹۰) با متوسط ارزش سالانه

به آفریقای جنوبی از ۱۰۳۵/۴۹ میلیون دلار در سال ۲۰۰۱ به ۲۹۳۱/۵ میلیون دلار در سال ۲۰۰۵ یعنی به طور متوسط با ۲۹/۷۱ درصد رشد سالانه روبه افزایش می‌گذاشت.

- این در حالی است که ارزش صادرات موجود (تحقق یافته) ایران به آفریقای جنوبی در کل دوره مذکور تنها ۷۶/۴۸ میلیون دلار و متوسط ارزش سالانه آن ۱۵/۳۰ میلیون دلار بوده است. ارزش صادرات موجود ایران به این کشور از ۱۲/۴۷ میلیون دلار در سال ۲۰۰۱ به ۱۷/۹۶ میلیون دلار در سال ۲۰۰۵ رسیده و به طور متوسط در طی دوره مذکور رشد سالانه ۹/۵۵ درصد را شاهد بوده است.

مطابق نتایج تحقیق ده اقتصاد برتر قاره آفریقا شامل آفریقای جنوبی، مصر، تونس، الجزایر، مراکش، نیجریه، کنیا، موریس، غنا و تانزانیا در مقایسه با دیگر کشورهای قاره آفریقا از جنبه تعداد کالاهای مشترک صادراتی ایران و وارداتی آن کشورها از موقعیت برتری برخوردارند. همین‌طور، ده کشور از قاره آفریقا شامل سودان، آفریقای جنوبی، مصر، اتیوپی، الجزایر، مراکش، نیجریه، کنیا، لیبی و تانزانیا در مقایسه با دیگر کشورهای قاره آفریقا بیشترین کالا را از ایران طی دوره ۲۰۰۵-۲۰۰۱ وارد کرده‌اند.

مضافاً، ده اقتصاد برتر قاره آفریقا شامل آفریقای جنوبی، مصر، تونس، الجزایر، مراکش، نیجریه، کنیا، موریس، غنا و تانزانیا در مقایسه با دیگر کشورهای آن قاره از جنبه حداکثر پتانسیل صادراتی ایران به کشورهای قاره آفریقا از جایگاه ممتازی برخوردار هستند و نیز درصد استفاده شده از حداکثر پتانسیل صادراتی ایران به کشورهای قاره آفریقا را نشان می‌دهد که در بهترین شرایط تنها ۰/۸ درصد از آن ظرفیت‌ها استفاده شده است.

به طور کلی ده اقتصاد برتر در قاره آفریقا که از پتانسیل‌های تجاری بالایی در جهان و با ایران برخوردارند شامل آفریقای جنوبی، مصر، الجزایر، تونس، مراکش، سودان، نیجریه، سنگال، کنیا و تانزانیا می‌شوند. در ادامه پتانسیل صادراتی کالایی ایران به آفریقای جنوبی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

- پتانسیل معمولی ۶/۷۶ میلیون دلار (صادرات موجود ۱۹۷ هزار دلار).
۷. زیور یا جواهرآلات و اجزاء آن‌ها، از سایر فلزات گرانبها (۷۱۱۳۱۹) با متوسط سالانه پتانسیل معمولی ۴/۵۴ میلیون دلار (صادرات موجود صفر).
۸. مس تصفیه شده کاتدو قطعات کاتد (۷۴۰۳۱۱) با متوسط سالانه پتانسیل معمولی ۴/۲۷ میلیون دلار (صادرات موجود صفر).
۹. سایر وسایل نقلیه، با حجم سیلندر تا ۱۰۰۰ cc (۸۷۰۳۲۱) با متوسط سالانه پتانسیل معمولی ۴/۵۱ میلیون دلار (صادرات صفر).
۱۰. کالاهای طبقه‌بندی نشده (۹۹۹۹۹۹) با متوسط ارزش سالانه پتانسیل معمولی ۲۳۹/۹۷ میلیون دلار (صادرات موجود صفر).

جمع‌بندی و ملاحظات

مقاله حاضر با هدف ارزیابی ظرفیت‌های صادرات کالایی ایران به آفریقای جنوبی با استفاده از شاخص‌های برآورد پتانسیل تجاری، مزیت نسبی و شاخص کسینوس تدوین شده است. در این راستا، مقاله از قسمت‌های شامل مقدمه، روش مطالعه، مطالعه اقتصاد و تجارت آفریقای جنوبی، بررسی سیاست‌ها و برنامه‌های ایران در توسعه تجارت با این آفریقای جنوبی و ارزیابی عملکرد آن، نقش بازیگران اصلی در عرصه اقتصاد و تجارت آفریقای جنوبی، برآورد اکمال تجاری ایران و آفریقای جنوبی، مطالعه الگوی صادراتی و تحلیل مزیت‌های نسبی آفریقای جنوبی، مطالعه تطبیقی پتانسیل صادراتی ایران به آفریقای جنوبی در مقایسه با سایر کشورها، پتانسیل صادراتی کالایی ایران به آفریقای جنوبی، و جمع‌بندی و ملاحظات تکمیلی است. براساس نتایج تحقیق:

۱. آفریقای جنوبی به دلایل زیادی از جمله دارا بودن منابع طبیعی غنی، کارخانه‌های صنعتی بزرگ، امکانات تجاری گسترده، موقعیت جغرافیایی- استراتژیک برتر در جنوب قاره آفریقا، و شبکه حمل‌ونقل داخلی و بین‌المللی مجهز برای سالیان متمادی مورد توجه قدرتهای اقتصادی در جهان بوده

است.

۲. بر اساس اطلاعات ارائه شده در هر سه دسته شاخص‌های اقتصادی برای آفریقای جنوبی از جمله شاخص‌ها و متغیرهای توسعه اقتصاد و تجارت شامل شاخص آزادی اقتصادی، شاخص توسعه انسانی، تولید ناخالص داخلی کل و سرانه، نسبت تشکیل سرمایه ناخالص به GDP، سهم ارزش افزوده صنایع کارخانه‌ای از GDP، سهم تجارت خارجی از تجارت جهانی، شاخص باز بودن اقتصاد، سهم صادرات کارخانه‌ای به کل صادرات، این کشور جایگاه ممتازی در آفریقا دارد. مجموعه امکانات و توانمندی‌های فوق‌زمینه همکاری اقتصادی و گسترش روابط تجاری این کشور با ایران را می‌تواند فراهم نماید.

۳. با توجه به مشابهت اقتصادی ایران از نظر اندازه GDP با آفریقای جنوبی انتظار می‌رود مناسبات اقتصادی و مبادلات تجاری دوجانبه ایران با این کشور از امکان بالقوه بمراتب بیشتری نسبت به دیگر کشورهای قاره آفریقا برخوردار باشد و نتایج مطالعات نشان می‌دهد امکان توسعه تجارت میان اقتصادهای با GDP سرانه مشابه‌تر بیشتر است. بر این اساس اختلاف کم (برابری) تولید ناخالص داخلی سرانه ایران با GDP سرانه آفریقای جنوبی زمینه توسعه مناسبات اقتصادی و مبادلات تجاری بیشتر را امکان‌پذیر می‌سازد.

۴. در خصوص درجه اکمال تجاری ایران و آفریقای جنوبی نتیجه می‌شود آفریقای جنوبی با شاخص کسینوس ۰/۶۸ و ۰/۷۶ در واردات و صادرات از /به ایران رتبه اول را در میان تمامی کشورهای قاره آفریقا دارا است.

۵. بر اساس معیار پتانسیل معمولی صادرات کالایی، آفریقای جنوبی به رقم ۲۱۴۱/۹ میلیون دلار در سال در طی دوره مورد مطالعه مقام اول را در واردات از ایران در قاره آفریقا دارد، ولیکن با ۰/۵۸ درصد تحقق، عملاً استفاده‌ای از پتانسیل معمولی صادراتی ایران به این کشور به عمل نیامده است.

- در میان کالاهای ایرانی دارای پتانسیل صادراتی بالا به

نشان‌دهنده امکان تجارت بین کشورهاست. اکثر اقتصاددانان عقیده دارند که حجم تجارت بین دو کشور زمانی افزایش می‌یابد که درجه اکمال تجاری بین آن‌ها بالا باشد، یعنی ساختار صادرات یک کشور با ساختار واردات کشور دیگر مشابه باشد. اما درجه اکمال تجاری بالا دلیل کافی برای برقراری روابط تجارت بالا بین دو کشور نیست، بلکه عوامل دیگری نظیر تشابه مطلوبیت، نزدیکی جغرافیایی، مسائل سیاسی و... نیز در توسعه روابط تجاری مؤثر هستند.

منابع

- حسینی، میرعبدا... و همکاران بررسی و شناسایی ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های تجاری ج. ا. ایران در قاره آفریقا، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، دی‌ماه، ۱۳۸۶.
- پاکدامن، رضا، راهنمای اقتصادی- بازرگانی کشور آفریقای جنوبی، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، شرکت چاپ و نشر بازرگانی. ۱۳۷۵.
- اداره کل بازرگانی کشورهای عربی و آفریقای، گزارش روابط بازرگانی ج.ا. ایران و قاره آفریقا، سازمان توسعه تجارت ایران، ۱۳۸۵.
- گمرک ج. ا. ایران. سالنامه آمار بازرگانی خارجی ایران. سال‌های ۸۴-۱۳۷۶.
- Arnon, A., A. Spivak and J. Weinblatt, "Potential For Trade between Israel, The Palestinians and Jordan", *The World Economy* 19, pp. 113-134, 1996.
- IMF (International Monetary Fund), *Direction of Trade Statistics Quarterly*. Publication Services, IMF. Washington, DC (<http://www.imf.org>), 2004.
- <http://www.world Bank org/Data/Country Data/...PDF>
- World Bank, *World Development Report 2005/2006*.
- Sheila, Page. *Regionalism among Developing Countries*. Macmillan Press Ltd. Overseas Development Institute. London, 2000.
- UNCTAD, *World Investment Report, FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development*, United

آفریقای جنوبی، کالاهایی که دارای ویژگی‌هایی بشرح زیر بوده‌اند: الف) اقلام کالاهای صادراتی غیرنفتی، ب) کالای صنعتی دارای ارزش افزوده بالاتر، ج) کالاهای با وزن (جرم) حجمی پائین‌تر (کالاهایی که حمل آن در مسافت‌های طولانی مقرون به صرفه باشد) و د) ترجیحاً کالاهای مصرفی نهایی، نه مواد اولیه و واسطه‌ای، در اولویت اول صادراتی ایران قرار داشته‌اند.

پی‌نوشت

1. Cosine Index
 2. Linnemann 1996, Finger and Kreinin 1988, Drysdale 1967 Vollrath and Gohnston 2001.
 3. Aitken 1973, Geffry, Frankel, Ernesto, Stein and Shand, Jinvvei 1997, Polak, J 1995, Jakanb, Z.M, Kovaces, M.A and Oszlay, A 2001, Christie, E 2001.
 4. Belassa, 1965.
 5. RCA.
 6. World Bank, 1994.
 7. UNIDO, 1986.
 8. Aquino, 1981.
 9. Crafts and Thomas, 1986.
 10. ITC UNCTAD/WTO, 1995.
1. Arnon, Sprick & Weinblatt, 1996.
 ۲. البته هرچه فاصله جغرافیایی کشورها افزایش می‌یابد، پتانسیل تجاری و امکان مبادله دوجانبه میان آن کشورها روبه کاهش می‌گذارد؛ بر این اساس تصور می‌رود که روابط تجاری ایران با کشورهای شمال آفریقا گسترده‌تر از دیگر مناطق آفریقا و نیز روابط تجاری ایران با کشورهای واقع در شرق آفریقا به مراتب بهتر از غرب آن قاره بوده باشد.
 ۳. روابط عمومی وزارت ارتباطات و فن‌آوری اطلاعات
 ۴. قسمت اعظم تجارت (واردات و صادرات) آسیا با آفریقای جنوبی از آن چین است که طی سال‌های ۱۹۹۰-۲۰۰۴ روبه فزونی گذاشته است.
 ۵. منظور از درجه اکمال تجاری در واقع میزان تشابه ساختار صادرات یک کشور با واردات کشور دیگر است که

Africa Economic Outlook 2005/2006 ISBN-92-64-022449-X, OECD 2006-1.

Comprehensive Report on US Trade and Investment Policy toward Sub-Saharan Africa and Implementation of the Africa Growth and Opportunity Act, USTR, may 2007.

China African Policy,
http://www.gov.cn/misc/2006-01/12/content_156490.htm

China-African Relation advance to new stage in 2006.

<http://english.peopledaily.com.cn/200612/08/pr-int20061208-329848.html> .

Nations, New York and Geneva, 2006.

UNCTAD, Handbook of International Trade and Development Statistics.
<http://www.UNCTAD.Org>, 2006.

CD/ Rom, World Development Indicators, 2005. CD-ROM

<http://www.heritage.org/search>

IMF (International Monetary Fund), Direction of Trade Statistics Quarterly, IMF. Washington, DC MARCH 2006, (<http://www.ifm.org>), 2006.

<http://www.worldbank.org/Data/CountryData/...PDF>

UNDP, HDR, Human Development Indicators, 2006, 2006.

The EU and Africa towards a Strategic Partnership, Bonds submission to the House of Lords call for evidence, Feb 2006.

http://ec.Europa.Eu/trade/issues/bilateral/regions/euromed/index_en.Htm, Mediterranean region.

Leading exporters and importers of merchandise trade in the world excluding intra-EU trade, Eurostate, IMF (Dots), 2006.

